

Језик има специфичну улога у креирању националних идеологија не само на Балканском полуострву већ и на Старом континенту, али и шире. Језички модел националне идентификације није застарели модел националног одређења чак ни данас. То се јасно да видети из истраживања европске штампе која, као један од најмасовнијих савремених медија, сигурно игра једну од круцијалних улога у формирању националног идентитета и националне идеологије.

Познато је да се појам националне идентификације мења током времена, а посебно у бурним историјским периодима када долази до знатних политичких, економских, идеолошких, социјалних и других турбуленција у друштву и око њега. Период деведесетих година XX века је доба када је европски континент био суочен са етничким или националним конфликтима, како у оквирима Европске Уније (проблеми са емигрантима и избеглицама) тако и ван ње, а посебно на подручју Југоисточне, Централне и Источне Европе. Стога је питање националне консолидације било једно од кључних питања са којим су се нације Јужне, Централне и Источне Европе суочиле у овом периоду. Језик као мерило националне припадности је и овом приликом одиграо једну од кључних улога у креирању слике националних идентитета, али исто тако био и један од главних узрока међунационалних сукоба по питању националног препознавања. Међутим, “језички национализам” је, у овом периоду, као и данас, поред своје деструктивне имао и своју стабилизациону улогу по питању очувања државног, па и тзв. супранационалног идентитета међу вишеетничким, односно вишејезичким, заједницама како на Истоку тако и на Западу.

Као један од најбољих примера очувања државне и националне целовитости на основама јединственог званичног језика можемо видети на искуству Сједињених Америчких Држава: “Још се и дан данас тешке битке по питању језика воде (у САД, прим. аут.) по питању доминације енглеског језика који у овом тренутку још увек представља уједињујућу снагу (у америчком друштву, прим. аут.)”. [1](#) Питање уједињујуће улоге енглеског језика на простору вишенационалне тј. вишејезичке САД је феномен који заслужује посебно испитивање у које се, овом приликом, нећу упуштати. Али основна карактеристика и идеја овог извештаја из немачких новина је да се друштвена кохезија у САД првенствено базира на егзистенцији једног јединственог

званичног језика у државној администрацији. Међутим, дубљом анализом текста се може закључити да је његов аутор желео да истакне и потенцијалне могућности социјалне дезинтеграције услед борбе за језик различитих етно-расних групација америчког друштва. Из тог разлога, тј. због потребе друштвене и националне интеграције, енглески језик се форсира и чува као званични административни језик државе. Слична ситуација је и са немачким језиком у Немачкој Федеративној Републици. Разлика је само у томе што у америчком случају постоји једна озбиљна алтернатива енглеском језику, а то је шпански. У немачком случају то би могао бити турски.

Јасно је да је у овом случају САД-а језик дат као пример уједињујућег фактора. Али, штавише, у америчком случају (исто као и у немачком случају са немачким језиком версус турском језику) енглески је окарактерисан као јасан идентификациони означивач (маркер). Пример језика као “маркера” националне идентификације, али и као кохезивног елемента можемо уочити и на другом крају света где су присутне сличне тенденције. У чланку о баскијском национализму у Шпанији под насловом “Свесни ‘Heimat-a’: Баскијци-гостопримљиви а не покорни” [2](#) стоји: “Шта се налази иза тога (баскијског национализма, прим.аут.)? Дуга историја јасно милитантне самозаштите народа, чије порекло, као и порекло његовог језика, Еускара, који све до дана данашњег представља мистерију за етнологе и лингвисте...Овај стари језик...”

[3](#)

Идеја аутора чланка је да стави до знања да је стари баскијски језик постао романтични фокус идентификације баскијског народа. Можемо слободно рећи да је то још један пример националне дескрипције која вуче своје порекло још из XIX века.

Треба нагласити да је језик само један, иако у неким националним идеологијама и одлучујући, фактор националне идентификације. Порекло, историја, култура, религија и језик се обично узимају као јединствени скуп националног груписања. Њихова идентификациона улога у многим случајевима подразумева одвајање и природан дисконтинуитет у реалном животу. Ти “дисконтинуитети” су, уствари, “нације” односно “народи” који постоје као природне групе. Стога се овај дисконтинуитет може означити као “природни дисконтинуитет”. Уколико постоје различити (тј. специфични) језици међу народима, онда је сасвим природно да они условљавају и постојање различитих култура, традиција и историје.

Недостатак постојања фактора “посебног језика” у пракси може довести до сумње у легитимност захтева за националном посебношћу, тј. етничком индивидуалношћу. Због тога многи национални идеолози, поготово оних нација које дуго времена нису имале самосталан државни развитак, упорно настоје да нагласе да је језик (па и писмо) којим се служи њихова нација различит од језика (и писма) других (превасходно суседних

нација). У сваком случају, настоји се да се докаже да постоји “довољност” у разлици између сродних језика која условљава постојање посебног националног језика, што ће рећи посебног националног ентитета. Као најбољу илустрацију навешћу следећи пример са простора Источне Европе.

У многим случајевима језик се узима као једина особена црта “групе” која се, сходно језичкој посебности, третира као посебна нација. Друге црте националног идентитета се занемарују с обзиром да их није потребно истицати, јер се сматра да је посебан језик групе одлучујући индикатор тј. “доказ” њене националне индивидуалности. Оваква “стратегичка” се најчешће користи када се говори о малопознатим етничким групама. Тако се на пример у извештајима о Гагаузима у Молдавији каже: “...пркосан турско-говорни гагауски дистрикт (у Молдавији, прим.аут.)” [5](#); “...турско-говорна сепаратистичка мањина Гагауза”

[6](#)

; “...Гагаузи који говоре турски”

[7](#)

; “...Гагаузи, турско-језичка мањина.”

[8](#)

У многим случајевима језик се узима као једина особена црта “групе” која се, сходно језичкој посебности, третира као посебна нација. Друге црте националног идентитета се занемарују с обзиром да их није потребно истицати, јер се сматра да је посебан језик групе одлучујући индикатор тј. “доказ” њене националне индивидуалности. Оваква “стратегичка” се најчешће користи када се говори о малопознатим етничким групама. Тако се на пример у извештајима о Гагаузима у Молдавији каже: “...пркосан турско-говорни гагауски дистрикт (у Молдавији, прим.аут.)” [5](#); “...турско-говорна сепаратистичка мањина Гагауза”

[6](#)

; “...Гагаузи који говоре турски”

[7](#)

; “...Гагаузи, турско-језичка мањина.”

[8](#)

Наведени примери са Гагаузима у Молдавији најбоље показују да се национална идентификација покушава извршити уз помоћ само једног идентификатора (језика) који је, притом, окарактерисан, не само као најјачи у односу на све остале идентификаторере, већ толико одлучујући да остале идентификаторере није ни потребно наводити. Као резултат оваквог схватања долази до појаве да се одређени део популације једне заједнице (државе) разликује од њених осталих припадника искључиво по својој језичкој посебности. На тај начин, посебност језика се узима као

задовољавајућа довољност да се такав део популације назове “реалном” етничком групом, тј. нацијом. Као таква, “реална” нација одређена на основу лингвистичког мерила се може представити као етничка групација која се налази у међуетничком сукобу са припадницима друге нације (или нација) од које се разликује само на основу језичког мерила, док су сви други идентификатори заједнички за припаднике обе “нације” које се налазе у сукобу. На пример, можемо прочитати следеће: “Насилје између Молдовљана и оних који говоре руски...”

9

У овом извештају су “они који говоре руски” означени као посебне етничка групација (“минорите руссопхоне”) поред Молдовљана (који говоре румунски) и Гагауза који говоре гагауским језиком.

На овом примеру се јасно може видети динамичност скупа идентификатора националне идентификације. Посебна карактеристика овога извештаја је у томе што се жели истаћи да се део молдавске популације који “говори руски” фактички трансформисао у праве етничке Русе на основу језичке припадности. На тај начин, термини “Руси” и “они који говоре руским језиком” се поистовећују, тако да се први термин у даљем тексту може слободно користити уместо другог термина. У овом случају није уважена чињеница да се категорија “они који говоре руски” не односи на етничку категорију већ на резиденцијални (боравишни) статус тог дела популације у оквиру Молдавије. Није ни потребно посебно наглашавати да категорија “они који говоре руским језиком” подразумева веома хетероген скуп, састављен од великог броја етничких групација са простора бившег Совјетског Савеза чији је заједнички именитељ тај да говоре руски, што не подразумева аутоматски да им је тај језик и матерњи језик. Међутим, аутор овог извештаја направио је јасну диференцијацију између “оних који говоре руским језиком” и оних који не говоре тим језиком, тако да се припадници прве групације не могу никако означити као етнички Молдовљани или пак етнички Гагаузи. “Они који говоре руским језиком” на тај начин постали су посебна етничка категорија (фактички Руси) који се налазе насупрот правим Молдављанима или пак Гагаузима. Овако погрешно схваћена друштвена (тј. фактички национална) подела у Молдавији може недовољно упућене да наведе да донесу сасвим погрешне закључке у вези са питањем шта се стварно догађа у Молдавији. Једно је сигурно: аутор текста је нефамилијаран са стварним стањем ствари у тој републици по питању њене етничке композиције. Овај извештај је добар пример како се узимање језика као одлучујућег критеријума за националну категоризацију тај исти критеријум може толико апсолутизовати да фактички постаје једини индикатор националне груписаности тако да се у пракси остали индикатори и не узимају у обзир или се у великој мери занемарују.

До колико озбиљних негативних последица може довести овакав приступ решавања проблема националне дескрипције (заснован само на лингвистичком моделу) може показати најбоље следећи извештај: “Они (Молдовљани, прим.аут.) тврде да су Гагаузи веома русификовани; већина њих више говори руски него турски и подржава руске

интересе”. [10](#) На овај начин се читаоцу извештаја отворено каже да су сви Гагаузи који говоре руским језиком националне издајнице које су се толико однародиле од своје националне матице да прихвативши руски језик као свој национални језик свесно или несвесно служе руским националним интересима. Овакво лингвистичко обликовање национализма се може врло лако (зло)употребити у политичке сврхе.

Узимање у обзир неког другог (не језичког) идентификатора националне опредељености као одлучујућег може одвести у другу крајност као што се то види из следећег извештаја: “...Гагаузи - хришћанска мањина сродна Турцима - “. [11](#) Овако чудан опис идентификације гагаушке популације у Молдавији је један од добрих примера како се не може узети религија као једини, па чак ни као одлучујући детерминатор националног препознавања, издвојен из читавог комплекса националних идентификатора у које спада и језик. Једноставно стога што се хришћани не могу третирати као издвијена, тј. посебна, националност у оквирима Молдавије. Из горе наведеног следи логичан закључак да се национална идентификација не може и не сме изводити на основу само једног идентификатора, јер је за националну дескрипцију потребно узети у обзир читав скуп идентификатора који подразумева језик, порекло, историју, традицију, културу, религију, обичаје итд. То наравно не искључује могућност да је један од наведених идентификатора пресуднији (важнији) од осталих.

У горе наведеним примерима се да видети како се међусобна неповезаност идентификатора националне детерминације може погрешно користити за издвајање једног “довољног” идентификатора којим се затим врши “препознавање” читаве етничке групације као посебне нације. Овако погрешно национално идентификовање се може додатно искомпликовати ако се тежи хомогенизацији такве етничке групе, тј. сада већ прокламоване нације, опет на принципу једног “довољног” идентификационог фактора. Примена догме хомогенизације на део вишеетничке популације у циљу добијања хомогене нације може довести, у већини случајева, до међунационалних сукоба. Под догмом хомогенизације се да разумети такав поглед на друштво према коме друштвене, тј. националне, разноликости представљају главну опасност за хармонично функционисање заједнице. Вишеетничка, вишерелигијска и вишејезична друштва се према овом концепту схватају као problem-prone, јер оваква друштва подразумевају такву форму државног уређења која не би била у складу са “природним” карактеристикама водеће друштвене групе. Да би се избегли центрифугални трендови у друштву оно се настоји хомогенизовати по принципу да је “најбоље” друштво оно у оквиру кога не постоје међугрупне разлике. Под овим међугрупним разликама се, превасходно, подразумевају језик и вероисповест. Другим речима, према овом схватању, идеални тип друштва било би хомогено друштво које би се састојало од једнојезичне, једнонационалне и једнорелигијске групе. Уколико је немогуће избећи у пракси висегрупност друштва, онда би број хомогених група требао да буде што мањи.

Овако схваћени принцип (догма) хомогенизованости друштва се да видети као водећи принцип у случају имигрантске политике Белгије, па и читаве Европске Уније. Принцип друштвене хомогенизације се, такође, узима, као што се то види из следећег примера, и као интерпретациони оквир за вишенационалну егзистенцију у ваневропским земљама, мада се Совјетски Савез узима као класичан пример овог принципа: “као и у Совјетском Савезу, ово питање је актуелно и у Индији да ли се џиновска империја састављена од толико различитих етничких, верских, језичких и културних фрагмената може одржати на окупу”. [12](#)

Јасно је да се на основу ове концепције језик узима као један од одлучујућих фактора хомогенизације друштва. Ипак, овде треба нагласити да се хомогенизацијом нације на основу лингвистичког универзализма практично отвара широко поље за међуетничке сукобе. Иако је принцип хомогенизованости друштва практично присутан на широким просторима Европе па и шире, критеријуми на основу којих се хомогенизоване нације дефинишу су веома разнолики. Овде се у кратким цртама могу представити различите форме принципа хомогенизованости нације. Најчистија етничка форма овог принципа се може наћи у немачкој штампи, где се “народ”, тј. практично “нација”, (“das Volk”) систематски супротставља термину “популација”, уствари “грађани”, (“die Bevölkerung”). На пример, може се прочитати следећи текст који се односи на турске емигранте у Немачкој: “Треба ли само народ или читава популација да учествује у политичким одлукама на општинском нивоу? Турци на митингу СПД-а у Берлин-Креуцбергу”. [13](#)

Дефиниција термина “das Volk”, гледана кроз призму скупа индикатора националне дескрипције, у пракси чини међуетничку интеграцију немачког друштва немогућом. Наиме, чим се установи да члан “Bevölkerung-a” (“Einwohner”) поседује један од неколико параметара Немства (на пример да говори немачким језиком) настоји се да се остали параметри што више истакну, како би се ставило до знања да дотичан члан “Bevölkerung-a” ипак није уједно и члан “Volk-a”. На тај начин се наглашавање “неиспуњених” параметара, тј. истицање међуетничких разлика, користи као заштитни механизам Немства. У овом случају је језик само један од могућих параметара националне припадности, али не и довољан. Немачки Јеврејин, или пак било који страни радник у Немачкој, који говори немачким језиком, поштује немачке законе и правила понашања у јавном животу, ипак ће бити означен као не-припадник Немства (Deutschenation) услед свог порекла, изгледа, гена, религије и фактора историје. Он не може постати чланом “Volk-a”, јер би у том случају неизбежно нарушио правило “природног груписања” људи, тј. националну хомогенизованост. То се јасно види из следећег извештаја: “Само они који су рођени као Немци и они којима су дата иста права на основу њиховог “чланства у народу” или на основу касније натурализације имају право да гласају”. [14](#) Дакле, они који су рођени као Немци, укључујући и раније немачке емигранте, дефинисани су као “das Volk”; међутим, њихова деца која ће припадати другој генерацији имиграната неће бити схваћена као “рођени Немци” (“gebürtige Deutsche”) иако ће, вероватно, говорити немачким језиком.

Супротно од немачког приступа етничког дефинисања (“das Volk”) према коме се наглашавају улога језика, порекла, културе, религије итд, француска верзија принципа националне хомогенизације ставља нагласак превасходно на територију, тј. на државне границе. Ова разлика између немачке и француске варијанте принципа националне хомогенизације има превасходно историјски корен. Немачка борба за оснивање националне државе је била значајно олакшана постојањем немачких дијалеката на ширем простору европског континента. Политички гледано, географски простор Немства је био толико испарцелисан да је немачки језик постао не само користан већ и једини могући фокус немачког уједињења. У време немачког уједињења у другој половини XIX века (1860. г.-1871. г.) идеолози европских националиста су узимали управо језик као главни идентификациони параметар нације. За разлику од немачког случаја, када су Французи требали да идентификују француску нацију, тј. “le peuple”, након Француске револуције 1789. г.-1794. г. француски језик је био не више од административног средства за комуницирање у оквиру државе. У то време, француским језиком је говорило мање од половине становништва француске државе, узимајући у обзир све дијалектске разлике које су постојале у тадашњој Француској. Као резултат оваквог стања ствари, тражење националне идентификације је водило ка схватању Француске као природно-недељивог ентитета. Сходно томе, “француска нација” се састојала од свих грађана који су живели на простору француске државне територије. На овај начин се национална припадност поистовећивала са државном припадношћу. Француска је од средине XIX века била “успешна” у наметању француског језика на својој државној територији као уједињујућег фактора француске нације редукујући на тај начин употребу мањинских језика.

Међутим, и дан данас се сматра у Француској “језички национализам” као нека врста посебног вида национализма. То подразумева да “језички национализам” не може паралелно егзистирати са “национализмом француског језика” тј. да се ова два вида националиста идеолошки међусобно искључују.

Овакав, француски тип национално-језичке хомогенизације се у појединим случајевима преноси и на терен других европских држава нарочито оних на просторима вишејезичке и вишенационалне Централне, Источне и Југоисточне Европе. У извештају под насловом “Фанатици словачко-језичког национализма” се указује на конфузију која може настати потенцирањем на “језичком национализму”: “Ови штрајкачи глађу кампују испред зграде Словачког Народног Већа од гласања у четвртак 25. октобра (1990. г, прим.аут.) након кога је словачки језик постао званични језик у Словачкој” [15](#) За аутора овог извештаја је сасвим природно да у јединственој словачкој држави постоји само један званични језик. То је језик националне већине која и одређује званични назив државе. Протестанти испред зграде Словачког Народног Већа су названи “лингвистичким фанатичима”, јер не желе да прихвате словачки језик за једини званични језик на територији читаве словачке државе што се начелно коси са француским лингвистичким принципом националне хомогенизације

једна држава - један и језик.

Није тешко закључити да је аутор овог извештаја желео да укаже на то да би се у случају давања великих језичких повластица националним мањинама у Словачкој (мађарској, ромској, пољској, украјинској и немачкој) угрозила национална и државна хомогеност Словака и Словачке.

Овако јасно изражен недостатак толеранције за језичку разноликост у словачком случају је типичан пример француске верзије територијалног национализма који за собом повлачи и лингвистичку нетолеранцију према мањинским језицима (баскијски, бретонски, провансалски). Наиме, у оквирима јединствених државних граница може постојати само једна Француска што подразумева и егзистенцију само једног званичног (административног) језика у оквирима њених државних граница, а тај језик је француски. Овакав француски став је јасно изражен у многобројним дебатама о корзиканском сепаратизму и нарочито у расправама о појму “корзиканског народа”. Бивши француски председник Митеран је, на пример, признао да постоји “корзикански народ” у својој изјави од 2. новембра 1990: “влада признаје постојање ‘корзиканског народа’”. [16](#) Овако дата изјава потпуно одудара од модела француског територијалног и лингвистичког хомогенизма националног бића. Међутим, већ у продужетку текста се истиче приврженост француског председника овом моделу када се каже: “М. Митеран заступа тезу о постојању појма ‘корзиканског народа’ као ‘компоненте француског народа’” [17](#) Сходно оваквој изјави, која је дата у потпуној сагласности са француским територијално-језичким моделом националне целовитости, није тешко схватити зашто у Француској није признат ‘корзикански језик’ као административни, па чак званично ни као егзистирајући језик, у француској држави. Ако ‘корзикански народ’ представља само компоненту ‘француског народа’ онда је логично закључити да је и ‘корзикански језик’ само компонента ‘француског језика’, у најбољем случају његов дијалекат што свакако није довољно за његово званично признање као посебног језика.

Француски модел националне хомогенизације је прихваћен не само од стране Француза. Швајцарски национализам има у основи исти профил као и француски; заснован је на територијалном принципу. Примена овог модела је била неопходна у швајцарском случају, услед постојања четири јасно одвојене националне групације на територији швајцарске државе: Француза, Немаца, Италијана и малобројних, али признатих Романша. Из тог разлога, подржаваоци швајцарског територијалног национализма националне хомогенизације не признају сепаратизам области Јура, јер једина друштвена подела која је призната са њихове стране је заснована на националним границама: тј. у оквиру Швајцарске не постоје никакве границе, јер су сви њени грађани Швајцарци. Међутим, овде је неопходно истаћи да је модел швајцарског национализма хомогенизације друштва истоветан са француским само у његовом територијалном аспекту. За разлику од француског територијално-лингвистичког модела, швајцарски модел није из објективних разлога могао да усвоји и лингвистички аспект овог модела, већ само територијални. Услед широке употребе својих националних језика у границама

Швајцарске није објективно очекивати да се ради националне хомогенизације један од владајућа четири језика (француски, немачки, италијански или романш) прогласи за административни језик швајцарске државе, нити, пак, да се ради истог циља прогласи за званични језик нека врста “швајцарског језика” који би, у сваком случају, био чиста вештачка творевина или хибридни продукт. Јасно је да приврженици модела швајцарског територијалног национализма заснованог само на принципу територијалне хомогенизације друштва нису у могућности да примене и лингвистички принцип друштвене (тј. националне) хомогенизације услед постојања дубоке свести међу швајцарским држављанима о њиховој француској, италијанској или немачкој етничкој припадности која се превасходно детерминисе, али и чува путем језика.

Подаци из британске штампе с краја “хладног рата” и почетка “тријумфа Запада” садрже изненађујуће мало информација које се односе на етничку или језичку посебност становништва Британских острва. Ипак, и овако мали број информација садржи податке који говоре много о британским национализмима заснованим на лингвистичким основама. За пример ћу узети један кратак чланак који се појавио у Гардијану (*The Guardian*

) под насловом “Милитантни Велшани убеђују своје присталице да васпитавају своју децу ‘за сваки случај’”.

[18](#)

Овај чланак представља извештај са скупа велшких националиста. Један од водећих велшких националиста је захтевао од Велшана да имају што је могуће већи број деце како велшки језик, као основно обележје њихове националности, не би изумро. Он је дословно рекао: “Ако не можеш да говориш велшким језиком значи ти носиш печат Енглеза са собом свакога дана. То је непријатна истина.”

[19](#)

Јасно је да је у свом говору овај “велшки националиста” јасно ставио до знања својим суграђанима да је велшки језик главни индикатор посебне велшке националности и ако га не буду неговали сви “Велшани” ће убрзо постати “Енглези”, јер ће говорити “енглеским језиком”, а не “велшким”. Дакле, употреба туђег језика неминовно води националном однарођавању према формули чијим језиком говориш - припадник си његове нације.

Међутим, битно је истаћи да је горе наведени чланак о скупу велшких националиста написан крајње ироничним тоном. Предлог “велшког националисте” да Велшани рађају што већи број деце да би се заштитио велшки језик је од стране аутора чланка исмејан. Шта више, чланак се завршава закључком да је овај предлог “велшког националисте” типичан остатак нацистичког “Mutterkreuz” (Мајчинско обележје). Чак и овакво поређење, на први поглед веома озбиљно, је у суштини иронично. Разлог је тај што се национализам, или чак уопштено говорећи, етничке посебности, у оквирима граница Уједињеног Краљевства третирају као фолклор. Другим речима, етничке посебности на Британским острвима, изражене у ма ком облику, па и кроз језик, нису схваћене

толико озбиљно да би се могле третирали као политички покрет у Британији. Сходно томе, велшки активисти су сликовито приказани као романтичари који поштују и одржавају старе обичаје на начин који није штетан за британско друштво. Овде се, ипак, поставља питање зашто Британци (у већини случајева Енглези) сматрају да овакав начин очувања старих народних обичаја од стране велшких активиста (истицањем посебног велшког језика као националне карактеристике Велшана) није штетан по Британију. Разлог је тај што, насупрот “велшким народним обичајима”, који пре свега подразумевају индивидуалност велшког језика, стоји јака и централизована британска држава у којој је енглески језик неоспорно доминирајући (“English-speaking state”).

Као што се може видети из горе наведених примера у већини случајева “нација” се схвата као природна, објективна и такорећи биолошка целина. Људи се могу разликовати на основу пола, старости и националне припадности. Али у пракси постоје различити критеријуми за одређивање националне припадности. Овде ћу навести два дијаметрално супротна приступа овом проблему: један се односи на Србе и Хрвате а други на Фламанце и Холанђане. У првом случају, постојеће лингвистичке разлике - најчешће изражене у лексици, постале су у националистичким круговима један од главних симбола националне различитости између Срба и Хрвата. На другој страни, у фламанско-холандском случају, где постоје лингвистичке разлике између Фламанаца и Холанђана скоро истог типа и степена, језик је постао главним симболом културног уједињења обе етничке групације. У свим другим случајевима, разлике између ове две групе нација узете за пример су потпуно аналогне једна другој: 1) историја - отоманска власт у Србији аналогна шпанској власти у Фландрији са последицама дугвременог политичког сепаратизма Србијанаца од Хрватске, односно Фламанаца од Холандије и 2) религија - православци против католика у првом случају, односно католици против протестаната у другом случају. Компарација ова два случаја је најбољи пример како језичке разлике постају главни индикатор националне одвојености фактички једног те истог српско-хрватског/хрватско-српског народа (или племена како се то често наводило у југословенској историографској литератури између два светска рата). Ипак, пример новопрокламованог бошњачког језика у Републици Босни и Херцеговини као језика посебне Бошњачке нације је јасан знак да су тенденције националне сепарације на основу “лингвистичких разлика”, стварних или не, и даље присутне на балканским просторима.

1 “Heute schon spielen sich harte Kämpfe um die Sprache, um die Dominanz des Englischen ab, das vorläufig noch eine verbindende Kraft darstellt”, Die Zeit, 9 новембар 1990, страница 7. [^] 2 “Der Heimat bewusst: Die Basken-gastfreundlich aber nicht servil”. [^] 3 “Was steckt dahinter? Eine lange Geschichte der allerdings militanten Selbstbehauptung eines Volkes, dessen Herkunft ebenso wie die

Herkunft seiner Sprache, des Euskara, den Ethnologen und Linguisten bis heute Rätselaufgibt...Diese Ursprache..., Die Zeit, 16 новембар 1990, страница 83.

[
[^](#)
_

] 4 Guardian Weekly, 4 новембар 1990, страница 9.

[
[^](#)
_

] 5 Guardian Weekly, 4 новембар 1990, страница 6.

[
[^](#)
_

] 6 Guardian Weekly, 11 новембар 1990, страница 6.

[
[^](#)
_

] 7 The Guardian, 1 новембар 1990, страница 4; The Guardian, 12 новембар 1990, страница 4.

[
[^](#)
_

] 8 NRC Handelsblad, 2 новембар 1990, страница 5.

[
[^](#)
_

] 9 Le Monde, 6 новембар 1990, страница 8.

[
[^](#)
_

] 10 The Guardian, 1 новембар 1990, страница 4.

[
[^](#)
_

] 11 NRC Handelsblad, 5 новембар 1990, страница 4.

[
[^](#)
_

] 12 Die Zeit, 16 новембар 1990, страница 11.

[
[^](#)
_

]]

13 Die Zeitt, 9 новембар 1990, страница 7.

[
[^](#)
_

] 14 Die Zeitt, 9 новембар 1990, страница 7.

[
[^](#)
_

] 15 Le Monde, 1 новембар 1990, страница 7.

[
[^](#)
_

]

16 Le Monde, 2 новембар 1990, страница 1.

[
[^](#)
_

]

17 Исто.

[
[^](#)
_

]

18 The Guardian, 12 новембар 1990, страница 1.

[
[^](#)
_

]

19 Исто.

[
[^](#)
_

]